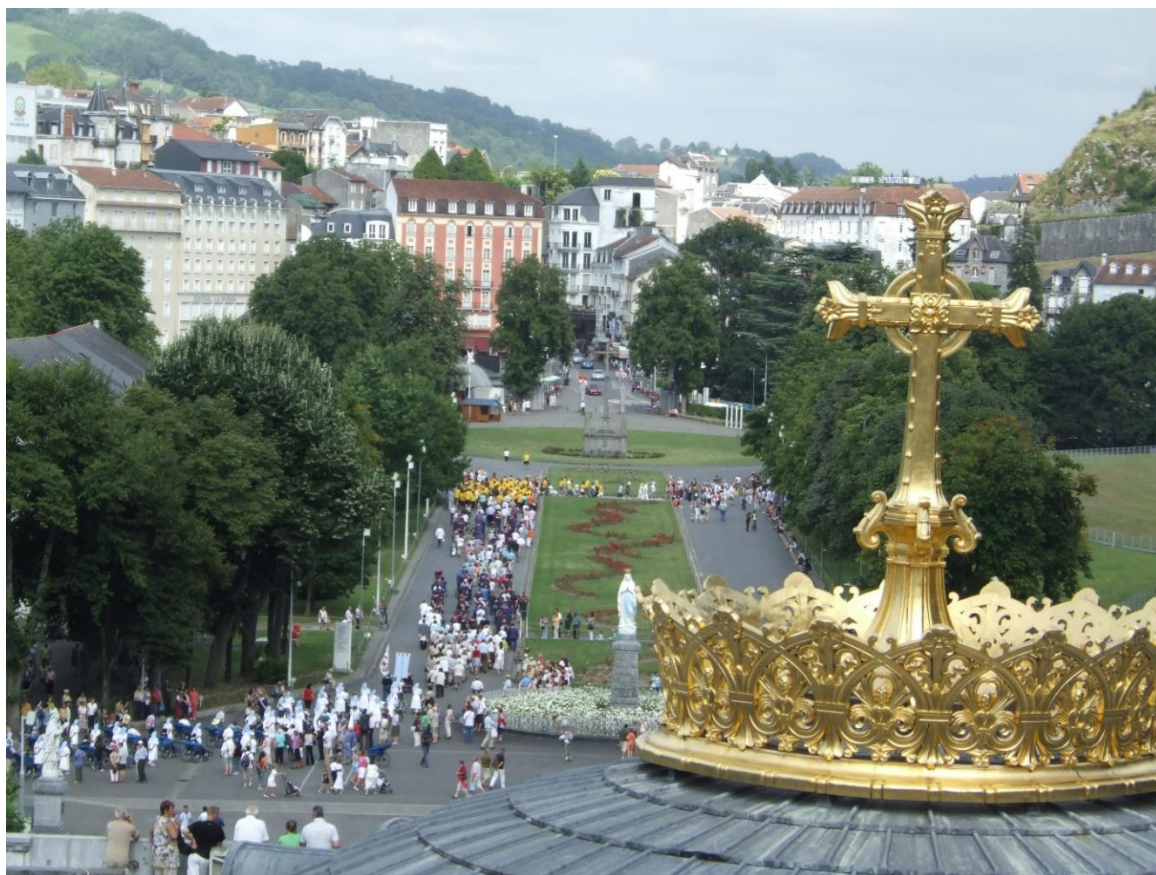

Wat beweegt de pelgrim?

**Verslag van het Camino Academie symposium
op 11 april 2025 in de Verkadefabriek te Den Bosch**

Redactie en samenstelling: INEKE ALBERS & PAUL POST

**Camino Cahier 10
Camino Academie 2025**

Inhoud

INEKE ALBERS & PAUL POST: Ter inleiding.....	3
Programma met informatie over sprekers en publicaties.....	4
PAUL POST: Opening. Wat beweegt de pelgrim?.....	6
INEKE ALBERS: Wat beweegt de pelgrim?.....	9
THEO BOVENS: Volg de pijlen; hier knielen.....	13
Colofon.....	23

Ineke Albers & Paul Post: Ter inleiding

In dit tiende *Camino Cahier* doen we verslag van het symposium 'Wat beweegt de pelgrim' dat door de Camino Academie werd georganiseerd in de Verkadefabriek in Den Bosch op 11 april 2025.

Dit verslag omvat drie bijdragen. De opening door de voorzitter van de Camino Academie Paul Post, een inleidend stuk van Ineke Albers over het thema 'Wat beweegt de pelgrim' en de tekst van de lezing door Theo Bovens.

Daarnaast is een overzicht van het programma opgenomen met daarbij per spreker niet alleen een korte biografische notitie, maar ook enige literatuurverwijzingen met betrekking tot het thema van haar/zijn bijdrage aan het symposium.

De organisatie van het symposium was in handen van Ineke Albers, Henk Erinkveld en Chris Strijbos.

Programma met informatie over spreker en publicaties

THEO BOVENS: *‘Volg de pijlen; hier knielen’*.

Theo Bovens, oud-gouverneur van Limburg is momenteel voorzitter de CDA-fractie in de Eerste kamer. Hij gaat al vele jaren mee met Lourdesreizen als vrijwilliger/brancardier. Hij is ook nauw betrokken bij de Heiligdomsvaart Maastricht.

Vgl.:

Theo: S. LANGEREIS ET AL.: *Pelgrimage naar Maastricht. De verering van Sint Servaas en de Heiligdomsvaart* (Zwolle 2025).

MARGREET SANDERS: *‘Wegen met Zegen’*.

Margreet Sanders is naast justitiepastor en stagecoördinator van de master Geestelijke Verzorging aan de Radbouduniversiteit Nijmegen ook pastoraal werkster in de Maria Magdalena-parochie (Betuwe, Elst e.o.). Zij is een van de initiatiefnemers van de pelgrimsroute ‘Wegen met Zegen’ in de Over-Betuwe.

Vgl.:

B. VAN SNIPPENBURG, L. MEULDIJK & M. ZWIGGELAAR: *Wegen met zegen. Wandelen door de Over-Betuwe. Meerdaagse pelgrimstocht* (Delft 2022).

P. CHATELION COUNET: *De camino roept. Verslag van een antipelgrim* (Leeuwarden 2025).

WIELIE ELHORST: *‘Pride Pilgrimage’*.

Wielie Elhorst is lhbtq+ predikant bij de Protestantse Kerk Amsterdam. In het kader van de Prideweek organiseert hij elk jaar een ‘pride Pilgrimage’.

LONNEKE HERMANS *geïnterviewd door HENK ERINKVELD over ‘Het nieuwe pelgrimeren’*.

Lonneke Hermans schreef in 2020 een masterthesis aan de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht over een onderzoek naar de betekenis van pelgrimage die niet is gebaseerd op een religie of levensbeschouwing. Zij is geestelijk verzorger.

Vgl.:

MA thesis L. LODDER: *Ga pelgrim, ga. Een onderzoek naar betekenissen van seculiere pelgrimage*, MA thesis Universiteit Humanistiek (Utrecht 2020). Zie website Camino Academie onder scripties.

BERT ROEBBEN: *‘De theoloog als fulltime pelgrim’*.

Bert Roebben is hoogleraar godsdienstpedagogiek aan de Katholieke Faculteit van de Universiteit van Bonn (D).

Vgl.:

B. ROEBBEN: *Fulltime pelgrim. Een theoloog op weg naar Compostela* (Averbode 2022).

IDEM: *Godsdienstpedagogische cartografie* (Leuven 2024).

HENK ERINKVELD: *‘Bedevaart en pelgrimage’*.

Henk Erinkveld is rector van het redemptoristenklooster in Wittem (ZL) organiseert en begeleidt een- en meerdaagse pelgrimswandelingen vanuit ‘pelgrimsoord Klooster Wittem’ en vanuit de Stichting Pelgrimswegen & Voetpaden (SPV). Hij is zelf al vele jaren een praktiserend pelgrim.

Vgl.:

H. ERIKVELD: ‘Oude plekken, nieuwe wegen’, in: P. POST (RED.): *PelgriMarge. Pelgrimeren en het perspectief van de marge*, = *Camino Cahier* 7 (2023) 30-34.

IDEM: *Peerkepad Wittem – Tilburg* (Maastricht 2018).

PAUL POST: Openingswoord. Wat beweegt de pelgrim?

Van harte welkom namens de Camino Academie. Mijn naam is Paul Post en ben voorzitter van de CA. Ik mag deze dag openen en kort inleiden.

Al meer dan twaalf jaar is de Camino Academie een podium waar mensen elkaar ontmoeten die gefascineerd zijn door bedevaart en pelgrimage in het algemeen en de camino in het bijzonder.

We streven vooral een ontmoeting na van enerzijds mensen uit de praktijk, in ons geval dus pelgrims, bedevaartgangers, en anderzijds mensen die onderzoek doen naar pelgrimage en bedevaart.

Dus: reflectie én praktijk, over en weer.

Vandaag zijn we in Den Bosch, we zoeken nu steeds vooral in Utrecht gezeten te hebben nu ook andere hoeken van het land op, we waren bijvoorbeeld in Nijmegen en op ons lijstje staat ook zeker een keer Limburg, misschien zelfs Zuid-Limburg...

We zijn met van alles bezig als Camino Academie, maar vooral momenteel met een groot boekproject over de camino vanuit Nederland in verleden en heden, met bijna veertig auteurs. Ik vertel dat nu omdat we nu met een epiloog bezig zijn, waarin we een soort balans en perspectief willen opmaken. En daarbij is me duidelijk dat bij alle actuele reflectie, discussie en gesprekken over pelgrimage het steeds om een zelfde set vragen gaat.

Vier vragen, vier thema's die steeds weer terugkeren:

1. Wat kunnen we zeggen over motivatie van de pelgrim?

Ik herinner me hoe mijn eerste schreden in bedevaartonderzoek vanuit een groot onderzoeksprogramma, dat we vanaf 1980 waren gestart vanuit de toenmalige Hogeschool voor Theologie en Pastoraat te Heerlen, in Wittem waren, en hoe we in vragenlijsten clusters van motieven wilden vangen. Later volgden onderzoek naar bedevaartgangers naar Banneux en Lourdes. Steeds zijn onderzoekers, maar ook mensen van buiten, geïnteresseerd in de drijfveren, de motieven van pelgrims.

2. Wat is het verschil/overeenkomt tussen de moderne pelgrim en die van vroeger?

Ik blijf geboeid door dat voortdurende beroep op het verleden bij pelgrims, bij organisatoren en heel; actueel nu bij makers van nieuwe pelgrimspaden. Steeds wil men in voetsporen van vroeger treden, letterlijk vaak. Ook op de camino heb je mensen die zich verkleden als middeleeuwse pelgrims behangen met schelpen. Dat voortdurende proces van musealisering,

historisering, vaak ronduit verzonnen tradities, routes zijn liefst oud, *invention of tradition* in jargon, blijft opmerkelijk.

3. *Wat maakt de authenticiteit uit van een pelgrim?*

Fascinerend is ook dat thema, die vraag, of misschien beter dat debat, dat vermoed ook vandaag zal worden gevoerd. Authenticiteit heeft te maken met dat wat Henk Erinkveld graag 'wandelen met een plus' noemt, een pelgrim is niet zomaar een wandelaar of een toerist. Maar die 'plus' is vervolgens moeilijk te pakken, is diffuus. Wat is dan dat bijzondere, wat tilt een pelgrim uit boven een toerist of lange afstand wandelaar? En in discussie kom je dan snel uit bij uiterlijkheden.

In pelgrimsverslagen, een voor mij bevoorrechte bron omdat daar de pelgrim zelf aan het woord is, lees ik hoe de 'ware' pelgrim vaak moet blijken uit concrete dingen, zoals handelingen en gedrag. Een mobieltje, kan en mag dat? Op de *walk of wisdom* liever niet, op andere pelgrimsroutes juist wel vanwege digitale routing en GPS. Moet ene mannelijke pelgrim altijd zijn baard laten staan? Mag een vrouw make up op, of onderweg een keer naar de kapper? En fietsen, is dat 'echt' pelgrimeren, en wat te denken van op een e-bike naar Santiago?

4. *En tot slot: wat is de toekomst, waar gaat het heen?*

Neem de camino, gaat die niet aan zijn eigen succes ten onder? Een half miljoen inmiddels per jaar, waarbij een jaar zich in de praktijk beperkt tot het camino-seizoen van voor-najaar, en tot vooral een bepaalde stuk: vaak Saint-Jean-Pied-de-Port en dan Roncesvalles, Burgos, Léon, Santiago: de Camino Francés. Maar aan de andere kant is er veel breder die enorme uitstraling ervan, ik hou een database bij van nieuwe pelgrimspaden in ons land, en zal zeker dit jaar de 200 bereiken!

Deze vier vragen of thema's hangen natuurlijk met elkaar samen en kunnen, denk ik, goed worden gevat onder die koepel van vandaag: Wat beweegt de pelgrim?

Die vraag raakt ook het spanningsveld waarin we als Camino Academie voortdurend opereren, die tussen afstand en betrokkenheid, tussen analyse en engagement, tussen buiten- en binnen perspectief.

Ook is het een typisch moderne vraag. In de middeleeuwen zou het denk ik vreemd geweest zijn als je vroeg wat de pelgrim beweegt. Men wist van het waarom, de kaders van een opgelegde bedevaart, het belang van en de waarde die men hechtte aan aflaten, relieken, boete, het zoeken naar nabijheid van de heilige, op zoek naar heil en heling. De discussie ging vervolgens vanaf het vroege christendom over nut en noodzaak, over randverschijnselen, over schijnheiligheid.

Bij de moderne bedevaart en pelgrimage is er een diffuse context. Er is het lopen, wandelen als lichamelijke act, dat stond op het symposium 'Vandaag ben ik gaan lopen..' in Nijmegen vorig jaar centraal. Eerder in 2016 verkenden we al de opkomst van het lopen met een missie, voor een goed doel bijvoorbeeld. De *Pride pilgrimage* waren we toen al op het spoor, maar ook de groene pelgrims voor duurzaamheid, natuur en milieu...

Ook verkennen in een langlopende project we het opmerkelijke fenomeen van de enorme hausse aan nieuwe pelgrimspaden in ons land en overal in de wereld.

Kort en goed: 'wat beweegt de pelgrim?' is een actueel en complex thema, niet voor niets hebben we een bomvol programma, en daarom geef ik nu meteen het woord door aan de dagvoorzitter Ineke Albers die samen met Henk Erinkveld, met steun zoals steeds van onze secretaris en projectcoördinator Chris Strijbos, deze dag hebben voorbereid,

Ik wens ons een mooi symposium toe!

INEKE ALBERS: Wat beweegt de pelgrim?

“De sleutel tot het pelgrimsproces is de beweging tussen twee polen. De pelgrimage bemiddelt de tegenstelling tussen beide en maakt verschillende soorten oplossingen mogelijk. De pelgrim is een cursor die van probleem naar antwoord gaat, in de hoop een bemiddeling en oplossing te vinden tussen de onvolmaaktheid die hij kent en het ideaal dat hij zoekt.”¹

Dit citaat van de Canadese antropoloog Alan Morinis geeft precies aan waarom de pelgrim beweegt, waarom de pelgrim moet bewegen. Slechts door te bewegen kun je pelgrim worden. En dat wat de pelgrim aanzet tot bewegen is zijn behoefte de onvolmaaktheid van zijn leven en het ideaal dat hij voor ogen heeft met elkaar in overeenstemming te brengen.

De pelgrim wordt bewogen door een gevoel van onbehagen met de dingen in zijn leven die niet zijn zoals hij zou willen. Er zijn natuurlijk iedere dag dingen die niet zijn zoals je zou willen en daar ga je dan iets aan doen. Eten, drinken, douchen, onkruid uittrekken, boodschappen doen. Maar er zijn in ieder leven ook dingen die niet zijn zoals je zou willen waar je niets aan kunt doen. De oplossing van die tekorten valt buiten je macht. En dat knaagt, dat laat je niet met rust, dat kwelt je iedere dag. Wij mensen zijn, net als alle andere dieren zo gemaakt dat we iets willen dóen wanneer er iets niet in orde is. We willen handelen, want niet handelen in een suboptimale situatie is geen optie: dat kan zomaar van kwaad tot erger worden en voordat je het weet, ben je dood. Er moet iets gedaan worden aan het tekort, maakt niet uit wat.

Die situatie leidt tot gedrag dat bij dieren alleen kan worden waargenomen wanneer ze uit hun habitat zijn gehaald en daardoor niet meer kunnen doen wat ze zouden willen en moeten doen. Vroeger was dat te zien in dierentuinen, tegenwoordig in de bio-industrie. De mens vertoont dat gedrag ook veelvuldig, maar dan heet het een ritueel, en een van de rituelen is de pelgrimage. De pelgrim wordt bewogen om te gaan bewegen door een probleem of een tekort dat hij niet kan oplossen. Hij wordt bewogen door de onvolmaaktheid van zijn leven, een onvolmaaktheid waarbij hij zich niet kan neerleggen, want dat is niet zijn aard.

Nu moeten we de onvolmaaktheid die de pelgrim kwelt niet te nauw definiëren. Toen ik het tijdens een lezing over de pelgrimage naar Santiago de Compostela een keer had over de motivatie van de pelgrims zei een toehoorder: “U doet nou net of alle pelgrims een probleem hebben, maar ik had geen probleem, ik wou het gewoon een keer doen.” Wat mij betreft is dat genoeg motivatie: de pelgrimage naar Santiago stond nog op de bucket list en wat nog op de bucket list staat, ontbreekt nog aan het ideaal.

Nog niet zo lang geleden waren alle pelgrims min of meer klassiek religieus georiënteerd en de meeste zijn dat nog steeds. Dat die pelgrims in het huidige onderzoek weinig

¹ A. MORINIS: ‘Introduction’, in: A. MORINIS (ed.): *Sacred journeys. The anthropology of pilgrimage* (= Contributions to the Study of Anthropology 7) (Westport CT 1992) 26.

belangstelling genieten, doet niets af aan het feit dat ze nog steeds ver in de meerderheid zijn; zij reizen naar een heiligdom om te bidden voor iemand of iets: de ernstig zieke jonge buurvrouw of de wereldvrede. De onvolmaakte situatie, waarin de jonge buurvrouw ernstig ziek is en de wereld vol van oorlog en ellende, wordt voorgelegd aan Maria of een andere heilige met het verzoek daar iets aan te veranderen in de richting van een kerngezonde buurvrouw en een vredige wereld. Aangezien de pelgrim zelf op geen enkele manier in staat is dat ideaal dichterbij te brengen, moet hij een hogere instantie aanspreken en verzoeken zich daarvoor in te zetten.

Het onderscheid dat wordt gemaakt tussen de klassieke en moderne pelgrims is, denk ik, minder groot dan wel eens wordt voorgesteld. Het is niet een onderscheid in 'religieus' en 'seculier' – want de pelgrimage is hoe dan ook een religieus ritueel en wanneer je leest wat de 'seculiere' pelgrims schrijven, hebben velen van hen ook religieuze ervaringen – maar veel meer een onderscheid in de houding tegenover het geïnstitutionaliseerd christendom, de kerken. De klassieke pelgrims leven daarmee in meer of mindere mate in vreedzame co-existentie, terwijl veel moderne pelgrims er moeite mee hebben en het verre van zich willen houden. Maar in feite hebben de kerken niet zo veel te maken met de pelgrimages. Door de eeuwen heeft vooral de Rooms-Katholieke Kerk wel voortdurend (en soms met succes) gestreefd naar controle over de pelgrimages, maar helemaal gelukt is dat nooit. Zelfs bij de 'kerkelijke' pelgrimages blijkt er steeds weer spanning te zijn tussen de wensen van de pelgrims en de verordeningen van de kerk. De omgang met water uit de geneeskrachtige bron in Lourdes is daarvan een voorbeeld. De pelgrims nemen de geneeskracht van het water letterlijk en nemen jerrycans vol mee naar huis, de kerk predikt de metaforische betekenis van het water en legt de nadruk op geestelijke reiniging en genezing door verzoening met God. Ook de kerkelijke pelgrims trotseren regelmatig de wensen en verordeningen van de kerk.

Anderzijds hebben ook de zichzelf seculier noemende pelgrims vaak hun intenties. 'Ik wilde het gewoon een keer doen' hoor je echt niet zo vaak als motivatie voor een pelgrimage. Meestal is er wel een concrete aanleiding om op weg te gaan, vaak is dat een verandering in de levenssituatie. Ook de meer algemene problemen van discriminatie, oorlog en de vernietiging van de natuur lijken steeds vaker aanleiding te zijn tot een pelgrimage. Deze pelgrims zullen minder geneigd zijn hun problemen voor te leggen aan een heilige, maar ook zij ervaren de discrepantie tussen de onvolkomenheid die ze kennen en het ideaal dat ze zoeken. Zij verwachten hun heil echter vaak van de voet- of fietstocht en minder van het heiligdom en dat maakt wel enig verschil, want het lichamelijke proces van het dagelijks vele uren lopen of fietsen, geeft de pelgrimage een andere 'kleur'. Daarover ging het bij het symposium van 2024. Het resultaat van de pelgrimage hoeft daardoor echter niet noodzakelijk te verschillen van die van de klassieke pelgrim. Zowel onderweg als in het heiligdom kan de pelgrim God ontmoeten.

We begrijpen nu dus wel waardoor de pelgrim wordt bewogen, maar nog niet waarom hij gaat bewegen. Je kunt tenslotte ook thuis of in de kerk bidden om genezing voor de buurvrouw en

vrede in de wereld. Waarom zou je dan zoveel moeite doen om een reis te ondernemen? Nou, omdat 'thuis' de omgeving is waarin de onvolkomenheid chronisch is en het ideaal altijd ver weg. En omdat 'plaats' een van de belangrijkste instrumenten is waarmee wij orde brengen in de chaos om ons heen, is het belangrijk dat de onvolkomenheid en het ideaal verschillende plaatsen hebben. 'Thuis' is onvolkomenheid, 'ideaal' is ergens anders. En het religieuze 'ergens anders' is het heiligdom.

Je kunt niet wonen in een heiligdom. Er zijn natuurlijk wel mensen die wonen in een heiligdom, omdat ze er werken. Maar voor wie woont in een heiligdom, er zijn thuis vestigt, transformeert het zich vliegensvlug weer in de gewone wereld met alle problemen, verplichtingen, regels, ergernissen, tekortkomingen en verdriet die daar heersen. Kortom, het heiligdom verandert van het 'ideaal' in het 'onvolkomene' zo gauw je er gaat wonen. De pelgrim moet altijd terug naar huis, dat is essentieel voor de voltooiing van de pelgrimage. Dat maakt de metafoor van de levensweg als pelgrimage enigszins krom, want aan het einde van de levensweg, wanneer je je bestemming hebt bereikt – hoe je je die bestemming ook voorstelt – ga je juist niet weer terug naar waar je vandaan komt.

Het heiligdom is een eschatologische ruimte, een ruimte waarin het leven heel is, omdat het de ruimte is waarin de godheid zich heeft gemanifesteerd. Op zo'n plaats, waar hemel en aarde elkaar raken, is het goddelijke krachtenveld het sterkst, de afstand naar de hemel het kortst en het ideaal waarnaar de pelgrim streeft binnen handbereik.

Dát de godheid zich heeft gemanifesteerd is essentieel, welke godheid zich heeft gemanifesteerd is afhankelijk van de religieuze cultuur van de pelgrim. Een en hetzelfde heiligdom kan de plaats zijn van godheden uit verschillende religies, tegelijkertijd of opeenvolgend. De aantrekkingskracht van een plaats die geldt als heilig is enorm en gaat dwars door culturen en religies.

Dus gaat de pelgrim op weg naar een van die plaatsen waar het leven heel is, waar het leven beantwoordt aan het ideaal, in de hoop daar de onvolkomenheden van zijn eigen leven te kunnen repareren. Hij beweegt zich in de richting van de plek waarvan hij denkt dat daar het ideale leven zonder onvolkomenheden is te vinden. En hoe de pelgrim die beweging ook uitvoert, of hij gaat lopen of fietsen, of hij met de touringcar of het vliegtuig gaat, dat ene ding is altijd hetzelfde: iedere pelgrim reist van 'thuis' waar het leven onvolmaakt is, naar een plaats waar het leven ideaal is, in de hoop dat de onoplosbare tekorten van het leven toch een oplossing vinden.

Hoewel sommige nieuwe pelgrimspaden duidelijk veel minder historische wortels hebben dan soms wordt gesuggereerd door de bedenkers en eigenlijk niet meer dan een langeafstand wandeling van de ene kerk naar de andere zijn, valt op dat de nieuwe pelgrims kennelijk toch erg hechten aan de religieuze wortels van hun pelgrimage. De nieuwe pelgrimages maken dan ook vaak gebruik van de oude infrastructuur van gevestigde heiligdommen. In het afgelopen decennium zijn er zelfs weer nieuwe instituties ontstaan die zich bezighouden met de organisatie van de nieuwe pelgrimages. En het valt op dat die nieuwe instituties dwars door het pelgrimageveld lopen, kerkelijk en buitenkerkelijk. Het Genootschap van Sint Jacob,

klooster Wittem, Wegen van Zegen, Walk of Wisdom, Pelgrimspaden naar Rome en nog veel meer organisatoren van pelgrimages-nieuwe-stijl hebben zich gevoegd bij het Huis voor de Pelgrim en de Kevelaerbroederschappen (organisaties voor klassieke pelgrimages) als ondersteunende instellingen voor de nieuwe pelgrims.

De tijd van de 'wilde pelgrimages' is kennelijk al weer ten einde, ook voor de nieuwe pelgrims.

THEO BOVENS: 'Volg de pijlen; hier knielen'²

Beste Pelgrims,

In dit gezelschap van doorgewinterde pelgrims is het een enorme uitdaging om iets zinvol aan u te vertellen wat nog enigszins nieuw, verrassend of interessant is. Ik denk dat in deze zaal wellicht wel honderdduizend kilometer aan ervaring verzameld is. En tenzij u al uw pelgrimstochten volstrekt in uw eentje heeft volbracht, heeft u ongetwijfeld ook al tientallen ervaringsverhalen van anderen gehoord.

Ik ben dan ook niet van plan de mij toegemeten 25 minuten te vullen met mijn eigen pelgrimservaringen. Niet dat ik u niet een paar uurtjes kan onderhouden met talloze anekdotes, wonderbaarlijke ontmoetingen, verslagen van diepe gesprekken en dergelijke, maar dat zou afleiden van hetgeen vandaag het thema van dit Symposium is: Wat beweegt de Pelgrim?

Ik heb dat thema voor de afwisseling letterlijk genomen, pelgrim niet als grammaticaal onderwerp van de zin, maar als lijdend voorwerp. Dus niet in de zin van: wat zijn de redenen voor een pelgrim om een tocht te ondernemen, maar meer vragen als: beweegt de pelgrim als vanzelf, hoe beweegt een pelgrim, wie brengt een pelgrim in beweging en welke beweging maakt een pelgrim? Kortom: vragen die meer met de organisatie van het pelgrimeren te maken hebben, van de voorbereiding, via de tocht, tot wat de pelgrim meemaakt of mee moet maken.

Of anders gezegd: zonder enige hulp kan zelfs bij een bewogen pelgrim de beweging snel stoppen.

Daartoe iets over mijzelf.

Ik ben gevraagd vanwege het feit dat ik lid ben van de Brancardiersvereniging van de Limburgse Bedevaarten naar Lourdes. U weet het vast. Lourdes is een bijzondere plaats in de Franse Pyreneeën waar in 1858 Maria 18 keer verschenen is aan het meisje Bernadette Soubirous in de grot Massabiëlle. Maria zou aan Bernadette gezegd hebben dat velen naar die plek toe konden komen om er boete te doen en vergeving te ontvangen.

² In de tekst zijn enkele slides ingevoegd uit de PowerPoint-presentatie die de lezing begeleidde.

In zeer korte tijd ontstond er een bedevaarttraditie, en inmiddels miljoenen mensen pelgrimeren ieder jaar naar de plaats waar Maria verscheen, de plek waar 'de Hemel de aarde aanraakt', de plek waar velen vergeving vinden, en genezing of verlichting van psychisch of lichamelijk lijden.

Die vereniging van brancardiers bestaat sinds 1932 en verenigt katholieke mannen die op periodieke basis vrijwilligerswerk aldaar verrichten. Overigens is een statutenwijziging in behandeling die het lidmaatschap ook opent voor niet katholieken en vrouwen.

De vereniging is verbonden aan de Hospitalité de Notre Dame de Lourdes, de Franse organisatie waar duizenden vrijwilligers bij zijn aangesloten. De taak van een brancardier is gevarieerd, maar laat zich omschrijven als het ondersteunen van de logistieke processen in de brede zin des woords. Het ontvangen en begeleiden van pelgrims, met name zij die ziek zijn, het vervoer van bagage en spullen, het ondersteunen van de bedevaartorganisatie, hand- en spandiensten et cetera.

U merkt het: persoonlijk pelgrimeren en vrijwilligerswerk in relatie tot de organisatie ten behoeve van het pelgrimeren van anderen, gaan prima samen. Mijn vrijwilligerswerk *is* mijn pelgrimage. Ik ben met andere woorden een vrijwilliger *in* een bedevaartorganisatie. Tegenwoordig is dat overigens na vele fusies: Het Huis voor de Pelgrim in Maastricht.

Betrokken zijn bij de organisatie van bedevaarten zit bij mij in mijn DNA. Of beter: dat van mijn familie. Daarvoor moet ik teruggaan naar het jaar 1933. Tussen 15 januari en 2 maart verschijnt Maria acht keer aan de twaalfjarige Mariëtte Beco In het Ardens gehucht Banneux. In Maastricht heeft Leo Olivers een wijnhandel. Een groot deel van zijn clientèle bestaat uit pastoors in Zuid en midden Limburg. Hij bezoekt wekelijks vele pastorieën en levert er de wijn. Eind maart vertelt een klant dat er schijnbaar iets in Banneux is gebeurd en hij vraagt Leo of hij op zondag met zijn auto naar de Ardennen kan rijden. Met twee anderen en Leo als chauffeur wordt Banneux bezocht en ontmoet men Mariëtte Beco. Het maakt enorme indruk. Leo zal in dat voorjaar nog een aantal malen met mensen naar Banneux rijden, en wordt enorm gesterkt in zijn geloof en vertelt er graag over.

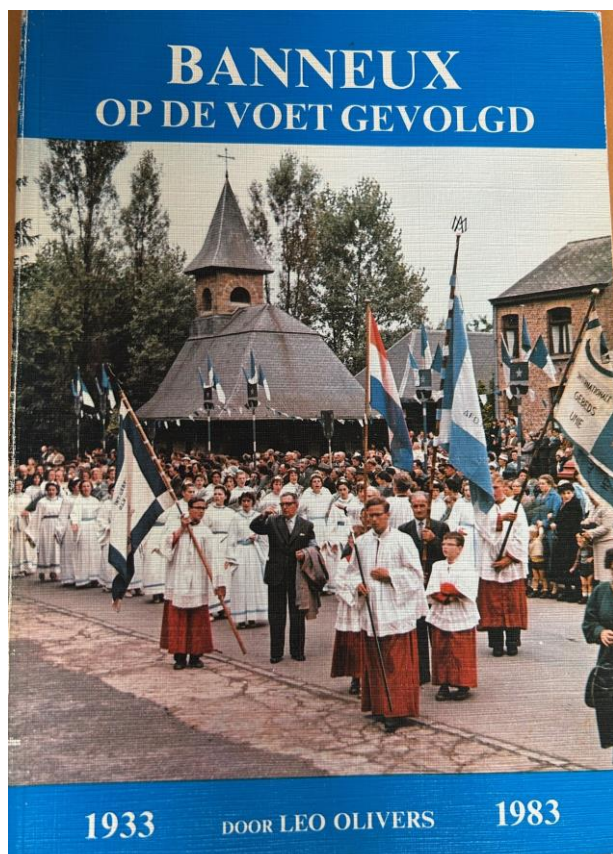
Mensen klampen hem aan, vragen zijn gebed, en vragen of hij hun kan brengen. Na de zomer laat hij een bus rijden, en steeds meer mensen willen erheen. Naast busreizen organiseert hij een jaar later een treinbedevaart, en van lieverlee ontstaat Caritas Banneux, de bedevaartorganisatie. Eerst combineert Leo de organisatie nog met de wijnhandel, maar na de oorlog stopt hij en wordt fulltime bedevaartdirecteur. Duizenden gaan er jaarlijks op bedevaart, en het kantoor aan de Battalaan in Maastricht telt dan inmiddels drie medewerkers.

Leo Olivers is mijn opa, en zijn zeven kinderen en vele kleinkinderen zijn met het Banneux-virus besmet. Mijn broers en ik gingen regelmatig op de zondagbedevaarten mee als misdienaar. En zo leerde ik spelenderwijs wat er allemaal komt kijken bij een bedevaart over de grens. Reispapieren, een buitenlandse taal, busreizen, reisleiding, vrijwilligers, ziekentridua, koren, collectanten, misdienaars en ook brancardiers. En veel administratie, een tijdschrift, donateurs, een Gebedsunie, novenen, voettochten.

Banneux is eigenlijk een mini-uitvoering van Lourdes. Ik ben met Lourdes in aanraking gekomen via mijn ouders, die in 1989 een busbedevaart ondernamen. Dat herhaalden ze twee keer, de laatste keer in 1992 toen ze in Lourdes in september hun veertigjarig huwelijk in de Clarissenkerk aldaar vierden. Mijn peetoom, Boy Olivers, ook een zoon van Leo, was er al een tijdje brancardier. Helaas overleed mijn vader in juni 1993, en mijn moeder wilde graag in september dit verlies verwerken met een nieuwe bedevaart. Wij vonden het beter als één van de zonen mee zou gaan, en dus ben ik met mijn moeder in de trein gestapt. In Lourdes ontmoette ik vele Maastrichtse kennissen die er vrijwilliger waren. Mijn echtgenote was al een keer in de verpleging mee geweest, en als vanzelf hielp ik een handje mee.

Vanaf dat moment ben ik inmiddels 22 keer mee geweest als brancardier. En hoewel het soms lastig te combineren was met de begrotingsvoorbereiding in de Maastrichtse Gemeenteraad, of met andere maatschappelijke functies als universiteitsvoorzitter of gouverneur, heb ik dit tot twee jaar geleden volgehouden. De laatste twee jaar zit Prinsjesdag mij als Senator, en tegelijk fractievoorzitter, qua datum in de weg.

De meeste keren heb ik in het zogenoemde *Accueil* zaaldienst gedraaid, maar ook was ik al een jaar chauffeur, gids op de excursie-bus, of verantwoordelijke voor de vliegreis. En elke bedevaart trek je op met zieken, ouderen, in stadswandelingen, excursies, rolstoel-duwen, processies lopen, vlaggen dragen, materiaal sjouwen, trein in- en uitladen et cetera. En vanzelfsprekend: vele vieringen, Marialiederen zingen, de rozenkrans bidden, kaarsen opsteken, uit jezelf of in opdracht van mensen die je daarom in Nederland hebben gevraagd.

Mijn derde bedevaart-ervaring is die van de zevenjaarlijkse Heiligdomsvaart in Maastricht, de pelgrimstocht naar het Graf van Nederlands eerste bisschop en heilige. Dit jaar voor de 56e keer in juni. De organisatie is in handen van de Vereniging Het Graf van Sint Servaas, waarvan ik de voorzitter ben. Als deelnemer ben ik al sinds 1976 betrokken via de scouting en het dragersgilde van Sint Lambertus.

In 1991 trad ik als bestuurslid toe tot het Graf, waarbij ik in het Hoofddcomité als vicevoorzitter de Heiligdomsvaarten van 1997 en 2004 heb mede-georganiseerd. Als 'gewoon werkend lid' zat ik in de organisatie van de Heiligdomsvaarten van 2011 en 2018, en sinds twee jaar trek ik de organisatie als voorzitter.

De Heiligdomsvaart is ontstaan door de cultus, de heiligenverering van Servaas. Volgens de legendes, want de historische Servaas is discutabel, een Armeniër die bisschop van Tongeren werd in de vierde eeuw. Om drie redenen is Servaas in de Middeleeuwen van hoge statuur: bloedverwant van Christus (via Anna), ontvanger van de sleutel van de Hemel (via Petrus, Engel), én sterk verbonden met het Karolingische Keizer-geslacht en de Lotharingers.

Bedevaart naar Maastricht was van oudsher een boete-bedevaart, vaak als straf opgelegd. Aantallen groeiden, en midden 14e eeuw ontstond zowel in Aken als Maastricht de traditie van een zevenjaarlijks feest, de vaart naar Aken en de vaart naar de heiligdommen, de schatten van Maastricht. In 1391 ook in de Raadsnotulen terug te vinden.

Biechten, relieken aanschouwen, gezegend worden en dan waren zonden vergeven. Men verkreeg meteen een aflaat, een stukje verkorting van de tijd in het vagevuur. Wat zeg ik: één aflaat? Nee, het Servaaskapittel kreeg van de Paus soms de bevoegdheid om tot 800 jaar aflaten te schenken, of zelfs evenveel als in een heel jaar in de vier basilieken van Rome werden vergeven.

Kortom: enorm in aanzien; meestal werden extra aparte biechtvaders aangesteld om de stroom aan te kunnen. Soms wel 110.000 pelgrims in twee weken tijd in een stad van 13.000 inwoners. Dus ook: feest, vertier, kermis, eten, drinken, markt. Mensen sliepen bij de burgers thuis, of in logementen en gasthuizen.

Populariteit daalt na Concilie van Trente. Bedevaarten zakken overal in Europa wat in. Zelfs verboden op het eind van de 18^e eeuw in het Franse Keizerrijk. Echter: ondanks het processieverbod in Nederland begint men in Maastricht in 1874 opnieuw met de traditie. Het is de tijd van het Rijke Roomse leven: heiligdommen, schatten, relieken tonen in Ommegangen, plechtige vieringen, en bedevaarten uit het hele land en het aangrenzende België en Duitsland. En nog steeds biechten!

Vanaf 1905 wordt er meer geboden: ook culturele elementen: grote massaspelen bijvoorbeeld over het leven van Sint Lambertus trekken duizenden toeschouwers. De organisatie was tot 1937 nog strikt in kerkelijke handen, totdat het Graf als burgerlijke stichting wordt opgericht. En na de wereldoorlog steeds meer cultuur, feest, concerten, tentoonstellingen, lezingen, maatschappelijke ontmoetingen, oecumene, tot hetgeen het nu is: het grootse katholieke religieuze culturele sociale en maatschappelijke evenement van Nederland. Met 185 activiteiten in tien dagen, dit jaar van 12 tot 22 juni aanstaande.

De verdieping van uiterlijk vertoon naar persoonlijke ervaring is ook terug te zien in het feit dat sinds 1955 een thema aan de Heiligdomsvaart is gekoppeld. Zo'n thema nodigt uit tot reflectie, en tot actie. Zeven jaar geleden was het thema bijvoorbeeld: *Doe Goed En Zie Niet Om*, een barmhartigheidsthema. En dit jaar hebben we gekozen voor *Wees Een Bruggenbouwer*. Opnieuw een thema waar volop op gereflecteerd en geassocieerd kan worden, zowel bijbels als maatschappelijk als cultureel.

HEILIGDOMSVAART MAASTRICHT 2025

“Wees een Bruggenbouwer”

En ook hier is er sprake van een grote organisatie met straks 300 vrijwilligers die al die 185 activiteiten organiseren, begeleiden en uitvoeren. Een kernomzet van een half miljoen euro, een bruto omzet van pakweg een miljoen, en een deelname van 150 duizend pelgrims. Kortom: er gebeurt niet veel onvoorbereids of spontaans.

Pelgrimeren en organiseren zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat begint al met het bepalen van het einddoel, de plek waar je naartoe pelgrimeert. Je pelgrimeert niet gauw spontaan naar de Verkadefabriek in Den Bosch. De bestemming is in 99% van de pelgrimstochten al bepaald. Historische plekken, heilige plekken, aansprekende plekken.

Dat geldt in veel gevallen ook voor de route, de weg ernaartoe. Talrijk zijn de uitgezette pelgrims wandelingen, uitgegeven in flyers, brochures en boekjes, verzeld van landkaarten of reis-apps. De grote pelgrimstochten, zoals die naar Santiago, zijn bewegwijzerd, en er is sprake van behoorlijk wat reisondersteuning en informatievoorziening.

De pelgrim gaat meestal niet onvoorbereid op stap. Sommigen vertrouwen op Gods hand onderweg en de heilseconomie, en vertrouwen op de gastvrijheid van het volk. Maar anderen reserveren herbergen, maaltijden vooruit, en beschikken onderweg over een creditcard.

En dan is er de veilige weg van de groepspelgrimage, al dan niet georganiseerd door een specialistisch bureau. Het Huis voor de Pelgrim zorgt in het geval van de Lourdes-bedevaart voor de verzekeringen, voor de reis, voor de vieringen, de hotels, het randprogramma, het eten en drinken. En men regelt verpleegkundigen, artsen, brancardiers, priesters en reisleiders. De pelgrim-deelnemer hoeft alleen nog maar zijn spullen in te pakken en op de aangegeven momenten mee te bidden.

Op de bedevaartplek zelf aangekomen, is het meestal ook niet spontaan even een kerk inlopen. Vieringen zijn op vast bepaalde tijden, er hangen vele bordjes 'verboden toegang', soms moet betaald worden, sommige handelingen moeten in een bepaalde volgorde verricht worden. En er kan in groepsverband ook sprake zijn van groepsdynamiek, groepsdruk en groepservaringen, zowel positief als negatief.

De pelgrim die het Graf van Sint Servaas wil zien, kan dat alleen gedurende openingstijden, en komt niet dichterbij dan 20 meter. Het aanraken van relieken of plekken is meestal niet toegestaan. De looprichting in de Grot van Massabiëlle in Lourdes is van links naar rechts, en waag het echt niet om van rechts naar links te lopen.

Het bedevaartseizoen loopt van Tweede Paasdag tot eind oktober, maar wat als je in de winter wilt pelgrimeren?

Kortom: het romantische idee dat je om jezelf te leren kennen of om genezing voor de ziekte van je vader af te smeken of om Onze Lieve Heer te danken voor een glanzende carrière vrijelijk aan een pelgrimstocht kunt beginnen, is een illusie.

Elke vorm van organisatie, van bureaucratie, van regelgeving, voelt soms als beklemming, als last. En toch kan een vorm van organisatie, regelgeving juist de pelgrimservaring sterker, intenser en beter maken. Pelgrims die nooit meer biechten zeggen je achteraf dat zonder het sacrament van de vergeving men niet zo'n fijne ervaring aan de Grot in Lourdes gehad zou hebben. Zonder een strak bedevaartprogramma was die pelgrim niet eens op de gedachte komen.

Juist door een strakke organisatie en een gestandaardiseerd programma is het paradoxaal vaak mogelijk een individuele wens, een afwijking, een personal *touch* te creëren. Een aan bed gekluisterde vrouw zou wellicht nooit een pelgrimstocht naar Banneux hebben kunnen maken, als er niet een ziekentriduüm door Caritas werd georganiseerd.

In dat laatste geval is het antwoord op de vraag 'Wat beweegt de pelgrim?' tweeledig te geven: de persoonlijke motivatie om op pelgrimage te gaan, maar tegelijk de noodzakelijke organisatie, de ondersteuner, de vrijwilliger die de pelgrim doet voortbewegen, naar de bedevaartplek brengt. Als brancardiers brengen wij pelgrims naar Maria die dat zelf op eigen kracht lastiger zouden kunnen doen.

Maar ook in het geval van de individuele wandelaar op de Francés-route naar Santiago, of op het Gerarduspad naar Wittem, is het de vraag of hij of zij de motivatie kan omzetten in beweging, in 'op weg gaan' als er niet hulp van buiten aanwezig is. En komt de motivatie altijd van binnenuit, of wordt hem of haar de motivatie aangereikt?

In de Middeleeuwen werd vaak een bedevaart als straf opgelegd. Je was verplicht op pad te gaan, bijvoorbeeld naar Maastricht, om er te biechten, om boete te doen en vergeving te

krijgen. Volgens mij zijn die praktijken verleden tijd, in elk geval in de christelijke bedevaarttraditie.

Maar er kan wel degelijk druk van buitenaf worden gevoeld om eens op bedevaart te gaan. Zeker als pelgrimeren een populair modeverschijnsel, een tijdverdrijf, een toeristisch product wordt. Rome, Jeruzalem en Santiago kunnen afvinken op je persoonlijke bucketlist, welke afgestudeerde cardioloog wil dat nou niet?

Bedevaartorganisaties zijn mijns inziens dus nuttige en onontbeerlijke instanties. En men houdt steeds meer rekening met de wensen van de klant, in dit geval van de individuele pelgrim of van de pelgrimgroep. Dat kan zelfs extreme vormen aannemen. Elke bedevaart krijgt wel eens de vraag of men de as van moeder mag uitstrooien voor het beeld van de Maagd der Armen in Banneux, bij de bron van Sint Servaas in Biesland of in de grot van Lourdes. Want moeder was toch zo gelovig, en de familie zou graag gezamenlijk nog eens naar de plaats gaan waar pap of mam zoveel rozenkransen hebben gebeden (en wellicht samen een café of restaurant hebben bezocht).

Of de vraag aan de touroperator of men op weg naar Santiago de bagage van hotel naar hotel kan brengen, terwijl men zelf een paar kilometer wandelt. Ongetwijfeld ken u nog leukere en maffere voorbeelden.

De centrale vraag die ik opwerp is of de bloei in het pelgrimswezen niet automatisch tot een trend naar meer organisatie of zelfs over-organisatie leidt. En of de aandacht voor de diverse vormen van pelgrimage ook niet leidt tot een vervlakking van het motief om op reis te gaan, zeker als die reis niet meer het karakter van ontbering of offeren draagt. In het pelgrimsboekje van Lourdes staat al voorgedrukt waarom je naar Lourdes komt, of beter: waarom de meeste mensen naar Lourdes gaan.

Tegelijk werpt dat de vraag op of daar een tegenbeweging op zal komen: het ontsnappen aan de georganiseerde groepspelgrimage en juist op zoek gaan naar nog niet eerder gegane wegen, het bedenken van nieuwe routes, nieuwe vervoersmiddelen. Een wellicht sluipende behoefte naar een steeds authentiekere vorm van pelgrimeren, waarbij in stilte wandelen de hoogst denkbare vorm is, en luxueus vliegen de mindere.

Mijn voorzichtige conclusie is dat de pelgrims met een goed omschreven pelgrimsdoel weinig problemen hebben om daarbij het juiste pelgrimage-plan te kiezen met de bijbehorende ondersteuning. Maar de zoekende mens, de onzekere pelgrim, de pelgrim die pelgrimeert omdat het erbij hoort, de sceptische pelgrim of de toeristische pelgrim: zij zullen ten prooi vallen aan de vele organisaties die voor hun de zaak willen en kunnen regelen. Daar zitten ook commerciële organisaties of doelen achter.

En dan is het goed dat ook bedevaartorganisaties regelmatig zelf aan herbronning doen, zelf op pad zijn om boete te doen, om vergeving te vragen, om zichzelf te leren kennen, om

gunsten af te smeken of om Onze Lieve Heer gewoon te danken. Dank te zeggen voor het mooie werk: het helpen van de gewone pelgrim, het begeleiden van de pelgrim om diens pelgrimage-doel te bereiken.

En dan is een pijltje: “hier knielen” helemaal niet zo erg.

Colofon

Camino Cahier 10, 2025

Camino Cahiers worden uitgegeven door de Camino Academie

<https://www.caminoacademie.nl/>

ISSN 2588-9869

Versie 2025-06-08

© 2025 Alle rechten voorbehouden. Camino Academie www.caminoacademie.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Fotoverantwoording:

voorplat: Lourdes, Esplanade, Wikimedia Commons

ppt slides ter beschikking gesteld door Theo Bovens